

pijskih 70. let, ko je Bine Rogelj ponudil Slovencem Prešerna na več načinov (veselo različico Goldensteinovega portreta, Prešerna-kmeta, športnika, poslovneža, učenjaka, študenta) do nekakšnega kulturnega boja zoper Kmecl-Ravnohribovega Prešerna-uživača in babo- ter vinoljubca v pesniku posvečenem filmu konec preteklega stoletja, ko smo se znova naučili, da se s Prešernom ne gre igrati, če si ne želiš nadse božjega srda »rodoljubne« srenje. Mogoče bomo v svoji ihti po »pravem Prešernu« prestopili Rubikon in se odločili celo za izkop njegovih posmrtnih ostankov in forenzično razrešitev Prešernove kode (upam, da se bomo temu znali izogniti in bomo kot del Prešernovega kulta znali uživati tudi nikoli razrešen misterij njegovega videza).

Za zaključek naj bralcem le še priporočim Globočnikovo knjigo o zgodah in nezgodah s pesnikovo podobo – poleg izčrpne umetnostnozgodovinske analize Prešernovih upodobitev (slikarskih in kiparskih) nam avtor namreč tekoče in nevsiljivo posreduje tudi pogosto malo znane portrete ustvarjalcev teh likovnih del, zgoščene predstavitve posameznih umetniških tokov ter nenazadnje tudi številne bolj ali manj neznane slepe ulice in pomete, v katere so se ujeli lovci na Prešernove podobe. Izčrpno in zgledno delo torej, ki lahko precej pove tudi radovednejšem brez posebnega predznanja s področja umetnostne zgodovine.

Aleksander Žižek

Prodajala se je obleka, ponajveč pa sladke reči*

Hedvika Zdovc, Sejmi na Celjskem v 19. in prvi polovici 20. stoletja. Zgodovinski arhiv Celje, Celje 2006, 220 strani.

Avtorica Hedvika Zdovc, ki se na svojem strokovnem področju ukvarja z arhivskimi fondi s področja uprave, se je lotila znanstvene obdelave fenomena sejmov na celjskem območju. Pri tem je morala iz arhivskih dokumentov izluščiti drobce in iz njih sestaviti sliko, ki sega od konca 18. stoletja pa do druge svetovne vojne. Izbor teme glede na strokovno orientiranost avtorice ni presenetljiv, presenetljivo pa je, da se doslej praktično nihče ni celostno lotil obdelave te teme; presenetljivo zato, ker se Celje v iskanju svoje vloge tako rado sklicuje tudi na sejmsko tradicijo. Prva moderna sejmska prireditve je bila namreč v Celju že leta 1863; petnajst let zatem je sledila še ena, med svetovnima vojnoma je Celje imelo že štiri obrtne razstave: v letih 1922, 1935, 1937 in 1939. Po drugi svetovni vojni pa je sejmska dejavnost v Celju doživela pravi razcvet in z danes uveljavljenim Mednarodnim obrtnim sejmom dosegla višek. Toda ta knjiga govori o drugačnih sejmi, o sejmi, katerih začetki segajo dosti dlje v preteklost.

Trg je že od nekdaj kraj, na katerem se srečujejo trgovci in kupci, proizvajalci in potrošniki blaga, da bi trgovali. Tržne sejme so od zgodnjega srednjega veka, predvsem pa od 11. oz. 12. stoletja organizirali ob cerkvenih praznikih, proščenjih (hkrati z bogoslužjem) na pomembnejših prometnih poteh in božjepotnih krajih (od tod je v nemščini pojem Messe = maša prešel od bogoslužja na prizorišče prodaje). Obiskovalci sejma so bili pod zaščito kralja ali cerkve, sejmskim krajem pa so se podeljevali sejmski privilegiji. Na Slovenskem je

* *Ivan Tavčar, Cvetje v jeseni.*

bila pravica do sejma (tržna pravica) eden glavnih momentov pri opredeljevanju trga oz. mesta.

Tako so se sejmi kot oblika gospodarske dejavnosti, ki pa je bila veliko več kot to (poleg menjave dobrin tudi priložnost za srečanja ljudi iz celotnega gravitacijskega območja ...), ohranili iz preteklosti v sodobnejši čas. Podeželje namreč ni bilo več samozadostno, presežke kmetijskih pridelkov pa tudi doma narejene obrtne izdelke je bilo potrebno dati v promet. Kmetje so se namreč začeli vključevati tudi v nekmetijske dejavnosti, kot so podeželske obrti, trgovanje in promet, zlasti se je ta proces razmahnil v drugi polovici 18. stoletja.

V uvodnih poglavjih avtorica predstavi liberalizacijo notranje trgovine ter uredbe in zakonodajo, ki se nanaša na sejme; posebej je izpostavila obrtni red iz leta 1860. Na osnovi splošno veljavne deželne ali državne zakonodaje so morale občine izdelati lastne pravilnike, sejemske (tržne) rede za kramarske, živinske in tedenske sejme. Ti so morali poleg splošnih upoštevati še krajevne razmere.

Na Celjskem je od srednjega veka dalje obstajala vrsta trgov; vendar pa pridobitev trških pravic ni samoumevno pomenila tudi pridobitve sejmskih privilegijev. Le-te je v 19. stoletju podeljevala štajerska deželnoknežja oblast (v 1. polovici 19. stol. štajerski gubernij v Gradcu, po letu 1850 pa deželno namestništvo v Gradcu). Med svetovnimi vojnami pa je dovoljenja za sejemske dni v soglasju z Zbornico za trgovino, obrt in industrijo izdajal ban.

V nadaljevanju se seznanimo s prizadevanji za pridobitev sejmskih privilegijev ter sejme v celjskem okrožju leta 1848. Priročnik vojvodine Štajerske navaja, da je bilo omenjenega leta v celjskem okrožju (v 44 krajih) 159 letnih in živinskih sejmov; časovno jih je bilo največ med njimi od marca do oktobra. Pozoren bralec pa pogrša primerjalne podatke o gibanju števila sejmov v kasnejših obdobjih; podatke bi bilo moč najti med drugim v številnih pratikah in koledarjih.

Posebni poglavji sta namenjeni sejmskim pristojbinam – taksam (stojninam) za uporabo prostora ali stojnic na sejmišču ter sejmskem prostoru, ki je bil določen s predpisi ter ločen na kramarski in živinski del. Že v 2. polovici 19. stole-

tja so se v celjskem okrožju pojavili protesti, češ da je sejmov preveč in naj ne dovoljujejo novih. Preveliko število sejmov je namreč pomenilo preveliko konkurenco za prodajalce, tako kramarje kot posestnike, nenazadnje pa tudi za lokalne trgovce. Zanimivi pa so bili tudi argumenti laškega občinskega urada iz leta 1864, da so »ob letnih sejmihi posestniki postopali okrog, posedali po gostilnah in nasploh zapravljali denar za nepotrebne reči, medtem ko so poljska dela ostajala doma nedokončana. Zaradi pomanjkanja časa so bila velikokrat slabo opravljena ali pa so celo ostala nedokončana. Otroci so tekali naokrog, posli so se ponavadi sklepali slabo, tako da so imeli od sejmov koristi samo lokalni krčmarji.« In ravno o točenju pijač na sejmihi kot dopolnilni ponudbi bi bilo mogoče napisati še nekaj dodatnih besed, prav tako pa tudi o vlogi, ki so jo sejmi igrali na področju druženja in družabnosti; sejmi so namreč nudili ljudem med drugim tudi obilico priložnosti za družabna srečanja.

Med svetovnima vojnami se je tudi pri sejmski dejavnosti občutila gospodarska kriza. Poleg zmanjšane kupne moči prebivalstva so se sejmarji ukvarjali zlasti s problemi šušmarstva, prekupčevanja ter nelojalne konkurence oz. krošnjarstva. Krošnjarjenje, proti kateremu so nastopali predvsem trgovci, so oblasti do neke mere tolerirale, da bi ublažile revščino gospodarsko pasivnih krajev. Brez liberalizacije krošnjarjenja pa si tudi ne bi bilo mogoče zamisliti širjenja novih potrošniških dobrin na podeželje. Podatki za to obdobje govorijo tudi o številnih sejmihi v krajih, ki jih zgoraj omenjeni priročnik za leto 1848 ne omenja; v sejmski dejavnosti so številni videli možnost zaslužka (občine od stojnin, gostilničarji od točenja pijač, večji kmetje od prodaje živine), na drugi strani pa so sejme v tem času še vedno imeli za pospeševalce kmetijstva (živinoreje). Pred drugo svetovno vojno so tako v 64 krajih izvajali 262 letnih sejmov – zanimivo je, da jih je tedaj bilo precej tudi v zimskem času (boljše prometne razmere). V kratkih poglavjih se zatem avtorica dotakne mešetarjenja in sejmskih sporov; verjetno bi kakšno sočno zgodnico, ki bi dodatno ilustrirala to problematiko, lahko našla v arhivskih sodnih spisih. V poglavju o cenah pa se je avtorica potrudila in poleg sejmskih cen poiskala tudi primerjalne podatke o razmerjih med cenami oblačil, življenjskih potrebščin ter plač.

Drugi del knjige je namenjen sejmski dejavnosti v Celju, mestu, kjer so sejmom konkurirale trgovina, obrt in industrija. Celje je dobilo pravico do izvajanj tedenskih sejmov že okoli leta 1300, v naslednjih stoletjih pa so se te pravice še dopolnjevale. Tako je v začetku 19. stoletja imelo Celje pet letnih, tri živinske in tedenski sejem ob sobotah; leta 1847 je deželni gubernij v Gradcu dovolil izvajanje še drugega tedenskega sejma, in sicer ob sredah. Sledi predstavitev sejmskih redov, tako tistih za tedenske kot tudi za letne živinske in letne kramarske sejme. V tem poglavju avtorica med drugim omenja tudi prodajne artikle, ki bi si pa najbrž zaslužili samostojno, obširnejše poglavje. V nadaljevanju so predstavljene tržne pristojbine, in sicer primerjalno po posameznih letih. Med prodajalci, ki so imeli rezerviran prostor na kramarskem sejmu (na Glavnem trgu oz. na Kralja Petra cesti in Prešernovi ulici), je bilo tudi okrog 30 trgovcev – ne samo iz Celja in okolice, ampak tudi iz Maribora, Ljubljane, Kranja, Trbovelj in Zagorja. Trgovci so na sejmu prodajali predvsem tkanine, tekstilne izdelke in čevlje, pa tudi galanterijo in turški med. Mestna tržna uprava je obdelana v posebnem poglavju, prav tako problem stojnic na Glavnem trgu, predpisi glede prodaje mesa in mesnih izdelkov na stojnicah ter prodaja božičnih drevesc. Prodaja življenjskih potrebščin na Glavnem trgu je bila dovoljena le do 11. ure, zatem je bilo trg potrebno očistiti in odpreti za promet. Do leta 1921 se je po Glavnem trgu promet, resda počasneje, odvijal tudi v času sejmov. Tega leta pa so mestni svetniki v času sejmov na Glavnem trgu prepovedali promet z vozovi, po trgu so smeli voziti le tisti, ki so na sejem pripeljali prodajno blago. Ob koncu tega vsebinskega sklopa sledi kronološki pregled sejmskega dogajanja na kramarskih, živinskih in tedenskih sejmihi ter prerez cen od konca 19. stoletja do leta 1940.

Tretji del monografije vsebuje krajši pregled gospodarskih in obrtnih razstav v Celju od šestdesetih let 19. stoletja do 2. svetovne vojne. Le-te so bile po eni strani učinkovita reklama za predstavljene izdelke, po drugi pa odraz gospodarskega napredka v naših krajih.

Monografija Hedvike Zdovc, ki je malce dopolnjeno magistrsko delo, je rezultat nekajletnega raziskovalnega dela. Gradi na raznovrstnih arhivskih fondih Zgodovinskega arhiva Celje ter obja-

vljenih virih in strokovni literaturi. Mogoče pogrešamo uporabo časopisnih virov (npr. Domovina, Nova doba), z upoštevanjem katerih bi bila slika sejmskega dogajanja še popolnejša. Vsekakor pa je omenjeno delo pomemben prispevek h gospodarski zgodovini celjskega in slovenskega prostora in ga priporočam v branje vsem, ki jih zanima zgodovina vsakdanjega življenja na našem prostoru.

Marija Počivavšek

Mi smo fejst ljudje, Meksikajnarji

Zoran Smiljanić, Marijan Pušavec, Meksikajnarji. 1. del Miramar, Zbirka Dos pesos, Umco, Ljubljana 2006; 72 strani.

Knjižica, ki mi je oni dan pristala v rokah, je vsekakor nekaj posebnega. Ne zgodi se mi ravno pogosto, da bi se (ob obilici »resnih« in »težkih« cvetoberov družboslovne modrosti) ljubeče in »z andohtjo« posvetil svoji praljubezni – stripu z vsebino. Po lepih in neumrljivih spominih na Alana Forda, s posebnim ozirom na njegove tematske (zgodovinarske!) »priče Br. 1«, po skorajda meseno otipljivih vizualizacijah »Otpisanih« v starih Stripotekah, so me Meksikajnarji dvojca Smiljanić (risba in štorija) – Pušavec (štorija) zopet predstavili v lepši in urejenejši svet preprosto povedanih velikih zgodb in mojstrske risbe, ki bralca prav prisili v večkratno listanje in odkrivanje vedno novih filigransko izrisanih detajlov.

Vsebina – neuspešna mehiška ekspedicija naših prednikov, ki so se šli »mirovniško misijo« v »Meksiko« pod vodstvom mlajšega brata presvitega cesarja Franca Jožefa, nadvojvode Ferdinanda Maksimilijana – nam je vsaj v obrisih znana, vseeno pa kljub edinstvenosti in zanimivosti dandanašnjim Slovencem vse premalo domača. Ta motiv je (ob privlačnosti in klicu daljnih svetov) oba avtorja tudi spodbudil k stripizaciji tega dogajanja.